

Купи.
А-45

Мидин Аалбайев

ТОМОҒУ MERGEN

ҚЫРҒЫЗМАБАС 1939

MIDIN AALBAJEV

1116 44

ÇOMOQCUCU MERGEN

(Baldar angemeal)

QIRGIZSTAN MAMLEKETTİK BASMASı
FRUNZE 1939 QAZAN

Копия: Аманбаев, И. И.
Ф-59
Фрунзе; Казань;
595. (Г. Г. Г.)

№ 2842

6919

Библиотека Иорданского Фонда
Академии Наук СССР

Mergencilikti men kicinekej kezegimden ele çaqşь көрө турғамьн. Ажьльвьзда бир Арстанбек деген mergenci бар эле. Мен алардын ујуғө көр ватуусумун. Аньн мыльғьн, вуркытун, тајдаһньн көгуусумун. Атьр келген аңдаһньн терisine çарар, алардь тiryу көгууге қьзьдаар элем. Ал mergenci кеде ажуу, çолvors, çарьçарьлардь атьр терisin альр келе турған. Bular meni авдан қьзьқьтгьуусу. Çараһь аңдар çөnyндө кер қьлған çерге атаһьн вагьр көһул дојур уғур олтурсу элем.

Атам өтө кедей киши эле. Мен аньн çалғьз валась волғондуқтан, емнени қааласам, оşо-ни альр верууге тьгьшусу, вироқ қолуман келуусу емес. Kijincereek esim кire ваşтағанда ань көр қьһноосу волводум. Ал— „men таар бер“, деген нерселерди тава алвасьн vile ваşтадьм.

Оşол ивақта қолунда unaась бар, saань бар кишiler çайлоғо сьдуусу. Biz ar даһьм еgin вағьр çақада қалуусу елек. Bizdin ујувьз суунун çегиндеgi çaman тамдьн çаһьндағь

qara alasyq boluucu. Atam alyb-alyb talaalarda
vagyr egin sugaryucu. Keede yjge kelbej
talaada qonur, tynky salqynda kerp sumuštaryn
vytygur alyp ertesi kelyucu. Aram daqy atama
čardam qylyp egin sugaryp ketišeer ele. Antkeni
biz egindi vajlarda čaldanyp sugaryucubuz.
Iš kerp volqonduqtan atam, aram eköelöp
ištөөcy ele.

Bir kuny talaadaqy atama azyq alragyp
vergeni varmaq voldum. Aram čarma qujgan
capacty maqa ketörtty da, özy čumuşqa ketti.
Men capac ketögyr atamdy qaraj čönödym.

Alyp egin sugaryp čyrgөн čeri ötө alyb ele.
Čoldo ketip vara čatam. Kun saq tyş. Oşondoj
volso da, eki čaqty qarap eleñder esim сыдат.
Şaşqanymdan kedeñder öтө ydam vasyr vara
čatam, bir kicinekej aqdan attaj verejin desem,
aldymdan bir deme vult sekirip сыда qacty.
Čyregym oozuma тыдыла тыškөндөj voldu.
Al qасыр vara čatqandyñ, qojon ekenin көrdym
da qarmap alcu nemedej artynan čygyrdym.
Qojon curqap vagyr čaqyn čerdegi sijdin
arasyña kirip ketti. Men artynan vardym.
Sijdin arasyñ qarap čyгөm. Bir соң typ sijdin
tyvyndө kicireek ijin var eken. Alyp tegere-
ginde qojondun qorqoldoru čatat.

Alyp oozundaqy opurulqan qara toruqaqqa
čañy ele vasqan qojondun izi tyşyp qalyptyr.
Izdi vajqap olturup, qojon uşul ijinge kirgen-
digin көrdym. Munu qantip qarmoonu ojlönup,
ijindin čañynda bir top turdum. Bir maalda
qojondun valasy esime tyşe qaldy da vul
qojondun sözsyz valasy var dep ojlöndum.
Vardyq ojum, valdaryñ qarmoonu qana qaldy.
Qojondun kicinekej valasy көzymө elestejt.
Men alyp qarmoonu öтө şaşylyp čatam. Biroq
qandaj qylyp qarmoonu ojuma kelbedi: Mergen-
cilerdin añ uulaqandaqy vardyq quraldaryñ
ojlonom: vyrkyt, tajqan, mylytyq, qarqan. biroq
vular mende qajdan volsun? Tajqanym volso
alyp čañymda qarmap olturup qacan сыда
qalqanda tiştetip alajyn dejm, biroq qoldo tajqan
çoq. Yjymdegy qarala kucykty daqy ojlönom,
qojon tişтөө alyp qolunan kelbesin vilem da
tim volup qalam. Mergencinin vardyq qural-
daryñ ojlönup kelip, eñ ajaqynda tuzaq esime
tyşe qaldy.

— ij! tuzaq! Tuzaq!—dep eki yc ajttym.
Biroq čañymda tuzaq qylyr es nerse çoq. Eki
čaqymdy qarajm, es nerse tavylar emes. tuzaq
yсын qyl aluuda yjymө varajyn dejm, biroq
men kelgencekti qojon valdaryñ eercitip сыдыр

ketevi — der qorqom. Ajlam ketti. Bytken vojum-du vyt qarar sьqtьm — ec nerse ьoq. Azьq qujьan sanacьmdь qaragam anьn vucqacьn vuuqan qьlga daroo kьzum tyьty, kijip turqan kьr-tьmьdy sectim daqь, ijindin oozuna tьqьp qojup sanactьn vucqacьndaqь qьldь cesуyge kiriьtim. Qьl ьtь vekem vajlanqan eken, kьpkь cese alvaj uvaralandьm da, araьdan zorqo sectim. Biroq daqь bir azar: sanactьn vucqacьn emine menen vuu kerek? Munu, kьp ancalьq ojlonqonum ьoq „cecilgen vucqacьn ьoqoqu qaractьp sanactь ьatqьrьp qojojun, ьarmadan ьzym da icejin tьgьlgьndьn qalqanьna dele aьam tojor. Men yjgь tirуy qojondun valasьn qarmar varsam, atamdar kьp dele maqь acуusu kelbes“ — dedim da ajtqanьmdaj qьlьp iьtedim.

Emi tuzaq ьasoo qaldь.

Men majda sьmььqtardь bir qat, ьe eki qat qьldan ele tuzaq tartьp ilintip aluucu elem. Azьr andaj tuzaq ьasavoogьo kerek. Qojondun valasь sьmььqtan kуcуy vologun vildim da tuzaqtь bir nese qьldan eьуy kerek voldu. Qьldь eьуynу aramdan yjronup alqanьmьn. Anьn kьp dele qьjьncьlьqь volqon ьoq. Tuzaqtь eьip eki yc ilmek qьlьp ьasadьm. Emi anь

qandajca qьlьp tartuu qana qaldь. Tuzaqtьn usun ijindin oozundaqь cijge vek vajladьm da kьz^nogyn ijindin taq oozuna keltirdim. Anь tartьp qojup, sanactaqь azьqtь kьt^oryp alьp ьolqo tyьtym. Kьn vatarda az ele qalьrtьr. Men oьol uvaqqa cejin qojondun araketi menen volup, atama azьq alьrvaquunu tap-taqьr unutup, kyndyn kec kirgenin, vilvej qalьrtьr^mьn. Atama ьetkencekti qaraьqь kirip ketevi der qorqtum da qajta yjgь qaraj kettim. Barsam aram ьalqьz olturuptur.

— Ataь seni izdep ketti emne ycun azьq ьetkirgen ьoqsun, — dedi. Men talaadaqь iьterim-di vyt ajtьp verdim. Bir azdan kijin carcar—caalьqьp, cekesinen terin ььrьrьp atam keldi. Aqь daqь iьtin vardьqьn ajtьp verdim.

— Maaqul erten tuzaqьndь ek^ьvuz varьp k^r^vuz, — dedi atam. Men ьatqandan kijin k^r^k^ cejin qojondun valdarьn ojlor ьatьp uqtar kettim.

I B^Q^KT^RDY QARMADьM

Ertesi vaarьnan mugun ojgonup turdum da, kereli kecke ьumuь qьlьp carcaqan atamdь ujqusunan ojgьto vaьtadьm.

Atam işine vara çatır menin tartıqan tuzaqımdı varır kere ketmek boldı.

Al ekövyz birge vara çatavyz. Men tuzaqımdı qandaj tartılyşın, qojondun ijinin, vaarışın atama ker qyır vara çatam. Menin tuzaqıma çaqındar qaldıq. Toqtono alvaj curqar vardım, varır qarasam: tuzaqım tarıtaqır çoq, qojon tısyıp anı sıjden çulup ketti der bildim.

— Qana! qojon tygyl tuzaqıñ çoq,—der, atam kylyp meni ızalanta vaştadı. İjindin oozundaqı qara topuraqtuu majda-majda vıçırğan kicinekej izder çatat. Bulardı keryp alıp icim kyjet. Tuzaqı çulup ketkenine ökynem.

— Qaar, begireek vajlavaj,—der icimden qajta-qajta ajttım.

— Ecteke emes. Men anı saqa qarımar berem, şaşraqın—der atam ijindin icine qol çeterlik çerine cejin taş tıqtı da:

— Sen azır meni menen çyr, anan ısqı bolğondo qojondır ijinine kelip kiret oşondo qarıjavız— dedi: Men syjyngön vojdon atamdı eercip çurdım. Kyn tyş volup ısqı vaştadı. Atamdı şaştıır „çyrylej“ verdim. Kyn ajavaj ısqıanda ijinge keldik, ijindin icine kirgen majda izderdi kerdım da:

— Ata, qojondun valdarı azır ele kirip ketip tir—dedim. — Qojondun valası — der ajıvajıt, anı qojondun vöçöğü, — der ajtat dedi atam. Men qojondun valdarın vöçök der atarın oşondo bildim. Atam ijinge qol salıp andan ıç vöçök qarımadı, alardı enesi ijinge kele elek eken. Qarınalğan vöçöktördün mojudarınan, vutıtarınan men tuzaqımdı qaradıım. Bulardıñ biröendö da çoq eken. Andıqtan tuzaqqa vöçök tıspöj enesi tışkön eken der ojlondım.

Atam vöçöktördü qarımar bergenge öte syjyndım. Alar eñ ele kicinekej, eken.

— Ata, bulardı ijinden emes, quıp dele qarımar alvajıvız?—der suradıım.

— Meni quıqtan kerp duşman,
Qorqot kylyk vutumdan,
Keryngöngö çem volıoj
Qasamın da qutulam...

—der qojon ajtat—dejt valam, oşonduqtan kicine volso da avdan kylyk volot—dedi.

Biroq men vuğa kerp işengen çoqmın. Men anda özımdy avdan kylyk keryucımın. Yjdöğü kök eckini qancalıq curqar qacsı da çetip qarımar alcımın. „Bul vöçök andan alda qanca kicine anan uşuğa qantıp ele çetpejin“ der ojlondım.

Atam uc vеçеkty tеñ birin birinе çip menen vajlaşтыр маға берip өзү çumuşuna ketti. Men vеçеkтерymdy yjgө алып keldim.

Yjdөн bir çumşaq çip аldым да буттарынан vajlaşтыр kереgenin тувне vajлар qojdum.

Bular emne çeerin toluq vile albajm. Сьльға сyt qujur kelip аldыларына qojdum. Тақыр icpej qojuştu. Icmek tygyл çettağanda çоq. Nan verdim аны да çеbedi.

Aрам, atam çumušta çyğışet. Yjde men, qarala kucyk, көк ulаqым, çana uc vеçөгym altoovuz varvız. Biroq vеçеkтер тақыр vizge көпвөј çatьшат. Men çанына varь çonun сылајьп—desem dele çulqunur qасьшат, keede сьј, сьј etken icke yny menen vaqььшат. Bir maalda qarala kucygym esime тышту. „Аға vеçеkтерdy kersetsem emne volor eken, eger vеçеkтерge çuluһsa ele al qojon tiştөгө çarajt”—dep ojlundum. Bir vеçеkty cecip аldым да еşikке алып varь kucykke көсеттым. Vеçеkty çerge qojur bir бутунан çarmар turdum. Kucyk көгүр çygyрь keldi да, vorsvors yrup ketencikteј verdi. Keede çaqьп kirip kelet да, keede пағылар ketet.—Al menden бјваqьр туратqо, мен volvosom vasa qalar ele. vеçеkty qојо берip көгөјyncy, kucyk quusun,

al çetip өltyрө elekte мен асыратьр алармып,— деп ojlundumda, vеçеkty qојо verdim, qoldon сығарь менен ele qасть. Al uşuncalyq qьјьп çurqajт eken. Aға мен даqь, kucyk даqь çetpeј qaldьq. Vеçеk sereңder çurqаğаn vojdon suunun çееgindegi qalyң qамььqа kirip çоq völdu. Atamdьп ајтqаn sөzynө oşondo анық işendim. Munun qасьр ketkenine авдан icim kujdy. Kөvynсө аны: „Eki kyndөн veri uvара volur çarmasam, аnan аны qасььр çiversem,.. Emi al enesin тава albajт, çem таар берer ec kim çоq, өзү kicinekej, тынucyндө тынөөr ijini çоq. Avдан qorqup qордуқ көрөтqо vajquş” деп keјidim. Biroq yjdegь eki vеçөгymdy estep „ec nerse emes” деп ајттым да kucygymdy eercitip yjgө keldim.

Kecinde Aрамdar kelişti. Alar qojon emne çeerin ајтыр verişti. Men алардып ајтqаn çemderin verdim, biroq çеvej qojuştu. Vеçеkтерdyn çem çевegendikterine qара völdum. Acqa өлүр, qalatqо, vaquuға көпвөјт тура,—dep ojlundum.

— Çen ele qој, kijin acqa volğondo çejт dedi atam.

Al тыну vеçеkтерymdy көркө ceјin ojlor çattым... Vеçеkтер vугyn тамақ çegen çоq, oşondон өлүр qалавь çе şьрььььр qасьр ketevi.

muunur e volvoso salьnьp ɵlyp qalavь degen ojlordu ojlор attьm da, ertesi alar usyn bir yj asajьn dedim.

Ertesi atamdar iьke keteri menen ele men daqь iьke kiriьtim. Buzulqan tamdьn qььstaryьnan yjgɵ alьp keldim. Yjdyn bir aq qarььtьna qььstardan qatarlar ььjьp, vɵektɵrgɵ yj turqyza vaьtadьm. Icine eki vɵek kenen vatqьdaj qьldьm. Aldьna umьsaq cɵptɵn tɵьedьm. Al yjdyn ystyn avьuunu kɵpkɵ cejin ojlondu. Sevevi—ystyn tujuqtar aar taьstasam vɵektɵrdyn yjy qaraьqь volup qala turqan. Oьonduqtan alardьn yjyn arьq tijgidej qььp turqyuzь kerek ele. Men aqььnda anь da ojlор tartьm. Majda ьgььqtardan alьp keldim daqь, asalqan yjdyn ystynɵ qarььterьi qььp tor ььjaqtuu tizdim. Alardь vekityy usyn ьgььqtьn ьstarьn qььqalar eki yc qatar qьь menen vastьrdьm.

Vɵektɵr sekirip ьqraj turqandaj vekem yj asar, anьn eьigine bir qana qььstan qaalqь asadьm.

Qaalqanь tyrtyp ьqьp ketpesin degendej qььp, anьn artьnan tireɵc daqь qojdum. Yj vytyy. Vɵektɵrdyn vutundaqь ipti cectim daqь aьь salьnqan umьsaq, arьq, kenen,

vekem yjynɵ kirgizdim. Yjynyn tɵvɵsyndɵgy tizilgen ьgььqtardьn arasьnan vɵektɵr eь sonun kɵrynyr turat. Alarqь umьsaq alььraq cɵptɵrdɵn terip keldim da, yjynyn icine salьp, eьigin vekem aar qojdum. Bir azdan kijin qarasam anaqь salqan cɵpty vьrtьldatьp ep atььsat. Munu kɵryp avdan syjyndьm, emi syt icse ele vaqьuqьa kɵngɵny oьol dedim.

Kyndɵn kyngɵ kiьige yjyr volo vaьtadь. Baьta vuttaryьnan qarьsasam ele vaqььp evegyьcy. Emi anьььn qojup qalььtь. Men vergen emdi, syty coocurqavaj icip ej turqan voluьtu. Anda-sanda yjynyn ystynɵn aqььn qarasam virin viri tiьtegiler ojnor qalqanьn kɵrɵm. Kɵp ьvaqьda cejin tььpььvaj ele sereьder ojnoj veriьet. Qacan tььpььqan ьvaqьta vɵejyr atьp alьp, otuqьan qozularca kicinekej oozun qььjьmьldatьp kerpьgegeni eь sonun kɵryncy ele...

Alar vaьtaqь mьnɵzyn qojup oosup qalqandan kijin menin vaььma aьь bir oj tyьty. „Bular bir necə kyndɵn veri eьigi vekilgen yjgɵ qamalьp atььsat. Avdan erikse kerek, talaada volso, quььp ojnoьup enesi menen erkin yryьgɵr ele. Bul erde dele erkin vaqьuqьa volvojьu“ dep ojlondu. Vɵektɵrdyn yjyn

acardan murun özyvyzdyn yjdyn teşiklerin avdan bekittim. Antkeni — alar qacyp ketevi der şekşidim. Biroq alar ec qacypşan çoq. Ekөө тең маға уйуу болуп қалыптыр. Мен вағыр қармасам ec қасырайт. Сегендер сурқар вағыр, керегенин туындө өскөн сөртөрдү оттошот. Yjgө tap тақыр уйуу болғондугун emi vildim. Alardy qoroqo сығардым. Bir necе kyндөн veri kyндyn қарғын көргөny ұшу. Бөцөктөр ешкке сығар менен кысугым сурқар келди ele. Бөцөктөр дароо уjgө kire қасыпты.

Alar vara-vara вардығывызға уйуу болду. Көвунсө көк улақ менен өтө ынтымақтыу ele.

Бөцөктөр кызгө сеjin соңојдоп болуп қалыпты. Мен аларды „вөцөк“ дер атавај „қојон“ дер атај турған болдум.

Қайлоодоғу elder өз тамдарына көсүр kele ваштапты. Biz қалданған вайдын еки erke valasъ var ele. Alar менin қојондорумду көгушту да бирөөny алмақ volушту. Мен вервеймин dedim ele atam ајтқандан kijin ајласъ араң verdim. Қојондорум biri бирinen асыраданға icim кyјдү. Mejli дағы бирди қартап алармын дер, өзүм-өзүмө қайрат ајтқан болдум. Biroq бир кyну дағы valaa болду: Вайдын valдаръ

қалғыз қојонду таласыр cataqтасыптыр. Emi берки қојонумду дағы алмақсы volушптур. Қојондорумду ұшунсалық қасы көгуысугмын. Alарға vermek турсун қарматыр қојууну дағы ыгаа көрген қоқмин. Мен вервей қојсом алар ыјлар арапына вағыптыр. Bir maalda вайдын зайы келир:

— Соң ele vala kicine valдарға теңelet beken? Yjyндө ојноғондон көрө атаң-енеге қардам берip vuудай орушсаң volo, ақығарды вервей қојсоқ, қојон емес өзүнергө сөм тава алвај қалыр сүгвөгуле? — дер қорқутур қатыр берки қојонумду дағы алыр кетти. „Соң ele vala kicine valдарға теңelet beken“, деген сөзу авдан ызаланты. Antkeni — апын еки valасынан тең мен kicine elem. Ыјласам да volвој қојонумду алыр кетишти.

Мен аларға көз қаранды ekendigimди ошондо қана sezdim. Арадан бир necе кyн өткөндөн kijin бир кyну дағы қојон uуламақ болдум. Biroq ec қандај қуғалым чоқ. Ең ајлам кеткенде қарала кысугымды сip менен мойнунан вайлар алыр талааға сықтым. Бул менin биринци қолу аң uулар сығыптыр болду.

Менin mergencilikke, ағысылыққа сықтыу-луғум мына ұшундан вапталды.

Arstanbek ketip bir az uvaqıt ötkөndөн kijin ele mıltyqtın уny сыqtы. „Emneni atı eken“.—dep ojlondum.

Kyn batarda қақындар қалды. Bir maalda mujyzy arqajqan соң tekeni syjrөp Arstanbek mergenci keldi. Suunun çeegindegi соң taştın түsynө ақынды otundardan сынар kelip ot қақыр, сыдастан asma қасар, аға ыс wasqan қара сақада суu қижур asa waştady.

Men ottun қаына olturup алыр otton соң қақыр қатam. Biz anti-mintip asma dajardар, ottuqtun otun tutantыр, otun сыдансақты kyn batыр қарағыс kirip ketken. Tigi kişi соң қақылған ottun қағыс менен tekeni sojur қатat. Асқа volqon қара tajqan, Arstanbek-tin қолun, tekenin etin ulam-ulam қарар қojur, şilekejin қutur менin қаында olturat. Авысқа екөөвзды, bir санас аjранды көтөрыр қағым kyндөн ашық қол wasыр сақадағы өгуз қана ectemedен işi қоқ, қaj керşер eer toqumдun қаында қуушар қатat.

Авысқа tekeni sojur vyтыр, сақадағы қaj-паған сууда et салды. Tekenin өркөsyn icegi қардын берip асқа volqon tajqанды тоjғызду. Arstanbek tajqанын өтө ele қақыс көрет eken. Алыр салаңдаған қулақтарын, wasын ulam-ulam

сылар erkeletet. Men tajqанды emne тіште-tyyge eercitip сыққанын түsynур турдум. Аға тылky, kijik тіштeterin билем. Al andan wasқа emnege алы қетерin қақыс биле алаjым.

Men алы mergenciden surajын деп турдум ele. Ағысқа volvoj қajсы қақыссыздан ekenin билеjм, bir demenin sozur ulуғаны uғула тысты. Алы uғары менен tajqan bir yrды. Tajqan ошол қаққа қуғурө берерде mergenci алыр қарғысынан қармай қалды. Tajqan ошон-до да volvoj mergencini syjrөp kete қаздар қулунду. Al ulуған қарғысы ekenin bildim да, менin азғыраақ esim сықты. Аға қулунур қат-қан tajqанды көрыр „қantip ele қарғысырға алы қетсин“ деп ojlondum. Arstanbek tajqандын mojnundaғы қарғыға сыңсыр өткөрыр қаы-выздағы сыдаса vajлар қojду да:

— Ulur қатқан қарғысыр, esim сыққан қоқыру? — деп surady.

— Қорққан қоқырун. Алы ертең атыр ала-выз, азғынса uluj tursun — dedim.

— Қооқ eger al көрынса атрай ele қара tajqанға тістетip алавыз — dedi.

— Азыр ele қоjo вервейлиби wasыр тістесin? — dedim.

— Азыр қоjo версе, қарағыда quur ада-

şыр кетыуге мүмкүн. Андан көрө vajлар qoj-
qonubuz çaqşь — valam dedi. Men avьşqan-
nьн çanaqь ajtqan sözynө өтө tañ qaldьm.
Antkeni — tajqandьn qarьşqьr tiştegenin uqa
elek voluucumun.

— Tajqan qarьşqьrqa daqь aь çetevi? —
dedim.

— Bardьq tajqan ele qarьşqьr tiştej verөejt,
bul menin tajqanьm qarьşqьr emes ilbirske
daqь qol salqan — dedi. Munu uqqandan kijin
tajqan çönynde bir aңgeme qььp verууny
qььq көrdym. Cal aь suratpastan ele tajqan-
nьnьn tek çajьn vaşьnan ajta vaştadь. Men cal-
dьn çanьna çaqьn olturup aьp unciqraj aьnь
oozun qaradьm. Al sözyn vaştadь.

II UCAR TUURALU ANGEME

Tajqan mergencinin eñ çaqьn çoldoşu
emespi. Talaada tajqan kişiden çaqşь çoldoş
volot. Bajaqь çьь Çamanaq mergen degen-
din bir атаqtuu tajqanь var ele. Al tylky da
qarьşqьr da tiştegen. Aьnьn tajqanьn aь
„Ucar“ voluucu өтө qььn, ucqan quştaj
çygyrgөndygyunen „Ucar“ dep at qojuşqan. Al
tajqandьn dañqьn uqa vaştağandan kijin oşon-
don bir kucyk aluuga qььzqtьm. Çamanaq

mergendin tajqandarь өтө көр voluucu. Alar-
dьn icinen eñ çaqşьсьь, атаqtuusu „Ucar“ ele.

Bir kyny atajьn Çamanaq mergendikine aьp
alqan eki ajuunun terisin tartuu qььp var-
dьm. Çamanaqqa atajlar surap varqanьmdь
ajttьm. Al qььььp turup:

— Emi seni oоqat qььdьrəan uşul volot —
alsañ, aьсь — dep „Ucar“ dьn eki kucygyunyn
virөөny verdi. Al taq uşul qaça tajqan. Munu
alğandan kijin çaqşьlar vaqtьm. Talaadan
suurlardь tiryy qarmar kelip, alardьn bir vu-
tuna çip vajlar qojup tajqanqa quudurup
kөnyktyrө verdim. Buqa men da „Ucar“ dep
at qojdum. Ucardь maalьna çetkenge cejin
uşuntip көndyrdym.

Maalьna çetkenden kijin bul atasьnan da
coñ voldu. Emi taptap turup uuga aьp cьgyu
qana qaldь. Bir nece kyny tamaqtь caqtap
berip taptadьm.

Bir kyny eercitip talaaga cьqtьm. Qьş mez-
gili ele. Bir qolotton tylkynyn izin көrdym,
Ucar al uvaqta iz quunu bilyucy emes. Aьn
eercitip aьp iz quup çyryp, olturdum. Biz
vara çatqan qaptaldan bir tylky vulaq etip qaça
verdi. Aьn Ucar көrөr zamat ele çulundu, men
aьnьn çivin ceckice tylky qaptaldь aşa verdi.

Ucar al ketken çaqtъ qaraj zъmъgъbъp çenödu. Anъn artъnan men da cy qojdum. Alar aşqan qaptaldъn qъgъna cъga vergenimde qarasam tylkyny narqъ qolotqo çetkirvej vasqan eken. Barъp çetkenimce, tylkyny tъtъp çiveriptir. Antkeni—al çaş emespi, coň tajqandarca alqъm-dan vuur öltууyny vilvej tuş keldi çerinen tiştej veriptir. Ucar kijin al adatъn dağъ çojdu. Tylkyny ar dajъm alqъmdan tiştep öltуууcy boldu. Tiştegen nersesine men varqancaqtъ ec tijiycy emes. Menin sözderymdu kişidej tuşynöt. Anъ menen көp tylky tiştettim. Men qajaqqa varsam da qoşo alъp varuucumun. Ucar kijincereek kijik dağъ tiştöocy boldu. Atъp çaradar qыlqan kijikti tyk qutqarvajt. Ucardъn dağъ bir çaqşъ çeri mълtъqtъn yny cъqmajъnca aňdъ көгyp tursa dağъ ec vьlq etpej menin çanъmda vuçyгөp aňdъp çatat. Qacan mълtъq atьlqanda qana çygyröt.

Ucardъn qarъşqыr tiştegen kyndery dağъ boldu. Munun eň bir qъzъq oqujasъ ilbirске tiş salqandъgъ. Ötkөн çaldardъn birinde, kyz uvaqtъsъnda Ucardъ eercitip talaada cъqqan-mъn. Bir tylkynyn izin quur ötө alъs ketiptirmin. Qajta yjgө qajtuuda atъm carcar qal-qandъqtan talaada tynөp qaluuqa tuura keldi..

Bir çыluu qolotqo tuşyp, atъmdъ çьgacqa vaj-lar qojur, attъn çanъndağъ coň taştъn tyvynө eer toqumumdu tөşөnyр cecinvej çata kettim. Ucar dağъ çanъmda çatqan. Kyn suuq vol-qonduqtan al maqa ыqtар ötө çaqъn çattъ ele. Men uqtар ketiptirmin. Bir maalda çanъm-dan dyvurt uquldu. Cocup oјqonup kettim. Al dyvurt, çanъmdan çaqъ ele tura çөнөгөн Ucardъn curqaqanъnъn davъşъ eken. Al bir demeni көгyp çөнөгөndygyn daroo bildim. Biroq qandaj neme ekenin vilvejmin. Tyn icinde uuqa cъqqan iri aňdardan dep oјlon-dum. Atъmdъ qarasam al eki çaqтъ qarар elendep qoşqurur turat. Özyne qorqunuctuu bir nerseni көгvөsө carcaqan at ancалъq oşqu-rup qaltъravajt. Attъ aňdъp cъqqan çьrtqъc aňdardan ekenin oşondo bildim. Tyn ötө qaraňgъ. Eki çaqтъ qarasam ec nerse көгyn-vөjt. Ucardъn qajaqqa ketkeni dağъ velgisiz. Mълtъqtъ qoluma aldъm da emnesi bolso da qolottu өгdөjyncy dep çogoru qaraj curqa-dъm. Menden bir nese alъstъqtağъ çerden tajqandъn „qanq“—dej tuşkөн yny cъqtъ. Bul Ucardъn yny. Munu uqqandan kijin ça-man icim kyjdy. Duşmandardъn qoluna tuşyp çan sooqat dep çaldъraqan çaqъn dosumdu

ynyndəj sezdim. Men carcağandy bilwej, ulam
çorçorular curqaj verdim. Bir çerge wağyr tñ-
şar tura qalsam: ağıldar alyşyr çatqan ucar-
dın yny çana qulaqqa etə coocun qyş... qyşş..
degen davyş uşuldu. Toqtono alvaj çaqyn cur-
qar wardım. Ucar menen qarmaşyr çatqan
civalğan uzun, etə coñ neme eken. Tyndyn
qarañğylyğynan al emne ekenin ačyrata
alwadım. Biroq al çolvors çe ilbirs ekeni
ojuma tuşty. Alarğa aralaşyr Ucarğa çardam
qylajyn dedim, biroq mağa tiş salawь dep
qorqtum. Mylyqtə esaq ele oqtoğonmun
atajyn desem, Ucardın bir çerin çanylyş
atyr alamь dedim. Ucar anь alqymdan vuur
alğan oqşojt. Birde Ucar, birde tigi çyğat.
Anьn wutunan şaraqtağan qarqandyñ yny
uğula tuşty. Men qorqposton mylyqtə tike
qarmar çanyña kirip wardım. Bir maalda
ucar anь wasqan kezde tiginin waşyna myl-
tyqtə taqar wağyr atyr çiverdim. Atqandan
kijin dağь Ucar anь көркө sejin alqymdar ezip
çatyr qojo verdi. Ucardь ačyratyr alyp eerci-
tip attyn çanyña keldim. Men çatsam da Ucar
çatraj qojdu. Al öcyğyşyr çatyr çenğen duş-
manьnьn çanyña bir wağyr, mağa bir kelip
çyğyr tañ atyrdь. Erteñ menen wağyr qara-

sam, anьn qarmaşqanь coñ ilbirs wolup çyqtə.
Al bir çerden tiştyu qarqanğa tuşyr qazyğyn
suurup qasyr çyqqan eken. Alardın qarmaş-
qan çerindegi qardın ystynyn wağь qan wo-
luptur. Ucardın bir çaq dalьsьnьn terisin şy-
ğyr taştaptyr. Anьn tyndəgy qanq dej tuşkəny
uşundan wolso kerek. Biroq Ucar dağь anь
oñdurwartyr anьn alqymьn taptaqyr şalьra-
təyr ezip taştaptyr. Eger men çardam qylwa-
sam dele Ucar çenilmek emes eken.

Ilbirs tyndə wizdin çanywьzdan bir top alyş-
tyqtan ötyptyr. Oşondoğ wolso da Ucar anь
kərə qojur quur çetken eken. Tajğan tyndə
etə saq çana көrөгөс wolot. Tajğandyñ paj-
dasь mьna uşundaj— walam dep, mergenci
awьşqa aңgemesin bytty.

Men anьn aңgemesinde taqyr qorqqon çorç-
mun. Antkeni—çanywьzda taq oşol tajğandyñ
özy çatat, mylyğwьz dağь war, tyn çyluu,
ottu coñ çaqqanwьz. Bir maalda, bir çьmçyq
pьğpьğrap kelip ottun çeegine qono qaldь da
qajta ucup ketip, wizdin tegeregibizdi ajlana
verdi. Keede dağь ottun çeegine qono qalat.
Men anьn mьndajlyğyna etə tañ qaldım.
Bir demeden qasyr wizge qorçolop çyğəvy
dep ojlundum. Biroq andaj emes eken. Qanat-

tuu quştar çarğqtb̄ ēt̄ē çarğş̄ k̄er̄et̄ dejt̄. Qa-
rañğ̄dā bir̄ çarğ̄ c̄q̄sā oşonun çarğğ̄n̄n̄
tegereginen c̄q̄q̄ş̄ kelbejt̄. Bul c̄m̄c̄q̄
m̄nā oşonduqtan vizdin ottun çeeğine ucup
tuşur çat̄rt̄ȳ. Mağ̄ā munu da mergenci av̄ş̄qā
tuşyndyr̄dy.

Av̄ş̄qan̄n̄ ajtqan s̄z̄d̄er̄yn̄n̄ vard̄b̄r̄n̄ eñ
q̄z̄b̄ğ̄ş̄ menen uşur olturdum. Al dağ̄
ajtsa eken dep turam. K̄ev̄yn̄c̄ē çan̄v̄arlar
ç̄on̄ȳnd̄ē ajtsa mağ̄ā eñ q̄z̄b̄q̄.

Et v̄ş̄t̄ȳ. An̄ c̄ğ̄ar̄ ç̄er̄, taşt̄n̄ tuv̄n̄ē
eer toqumdan t̄ş̄en̄cȳ q̄l̄ȳp̄, mergenci ek̄ē-
v̄yz̄ teñ ujq̄uğa kirip kettik.

III BIR AJUU ATT̄Q̄

Ertesi ert̄eñ menen erte turup al̄ȳp̄ kijikke
c̄q̄t̄ȳq̄, alar kyn tijēr̄de, kyn c̄ğ̄ar̄ menen
ottop c̄q̄ğ̄ş̄at̄ eken. Mergenci keceegi c̄q̄q̄an
ç̄ağ̄nā varvaj̄ ēj̄yz̄gȳ tynt toqojluu coñ vetti
qaraj ç̄on̄ēdy. Antkeni—kecegi at̄l̄ğan̄ m̄l̄t̄ȳq̄-
t̄n̄ yn̄yn̄en̄ q̄ac̄ȳp̄ kijikter vaş̄qā orunğa ç̄aj̄-
lar̄n̄ ajtt̄ȳ. Men Ucar̄d̄ȳ ç̄etelēp̄ art̄n̄an̄ ketip
vara ç̄at̄am. Өğyzdy, q̄oşuvuzdu, orduna qal-
t̄ȳr̄d̄ȳq̄. Biz al̄ȳs̄ ç̄erge ketip qald̄ȳq̄. Nec̄en
sonun ç̄q̄act̄ard̄ȳ aralad̄ȳq̄. Bir top velesterdi
aşt̄ȳq̄, ç̄oldon ar tyrdy c̄m̄c̄q̄tar uca q̄ac̄at̄.

Alar ç̄ağ̄dan̄ ele ujalaḡn̄an̄ ucqan s̄jaqt̄uu.
Alard̄n̄ ç̄umurtqalar̄, k̄ez̄gē elestejt̄. Al ç̄anā
emes ç̄oldon arañ ele ucqan sonun valapan-
dar da ucrajt̄. Quusam vat ele ç̄armaj̄ tur-
ğan̄m̄n̄. Biroq ç̄armoos̄ō k̄eñȳlym̄ kelgen
ç̄oq̄, ç̄en̄ ele alard̄n̄ ujulğ̄uğan̄ k̄er̄ ç̄erine
tuş kelgendej sezdim. Oşonduqtan keterde
ç̄armar̄ alarm̄n̄ degendej q̄l̄d̄m̄. Uşuntip
vara ç̄atat̄ elem. Bir maalda mergenci toqtoj
qald̄ȳ dağ̄ mağ̄ā kelip—tetigini k̄er̄dȳn̄ȳ?—
dep ç̄ağ̄ld̄uū v̄ettegi q̄al̄n̄ q̄arağ̄and̄n̄ ara-
ş̄n̄ s̄ēm̄ēj̄ȳ menen k̄er̄set̄ȳp̄ ş̄v̄v̄ar̄ ajtt̄ȳ.
Men daroo ele k̄er̄ē alğan̄ ç̄oq̄mun. An̄n̄
s̄ēm̄ēj̄ȳ k̄er̄set̄ken̄ ç̄aqt̄ȳ k̄er̄k̄ē tikter ç̄at̄ȳ
bir tȳp̄ qarağ̄and̄ȳ ajlana vaş̄ȳp̄, ş̄aş̄raj̄ q̄j̄-
m̄l̄dağ̄an̄, saq̄saj̄ğan̄ sarğ̄ȳs̄ ç̄yndȳ dyñkyj-
ğ̄on̄ nemeni k̄er̄dȳm̄. Munu daroo ele „ajuu“
dep vildim. Vard̄ȳq̄ velgisi elden uq̄q̄an̄m̄-
daj̄ k̄er̄ȳndy. Andan k̄ez̄ aj̄v̄vaj̄ ele ç̄arap
turdum. Mergenci meni uşundaj turğun—dedi
da v̄ek̄ç̄ēñdēj̄ vaş̄ȳp̄, bir tȳp̄ ç̄ȳğ̄act̄ȳ eñyt̄
q̄l̄ȳp̄ ajuunu qaraj ç̄on̄ēdy. Men an̄ da mer-
gencini da ç̄arap turdum. Mergenci eñytt̄er̄
ç̄on̄ēğ̄end̄ē Ucar̄ ajuunu azȳ k̄er̄v̄ēs̄ē dağ̄
q̄ulağ̄n̄ ç̄ar̄ȳğ̄ȳp̄, m̄l̄t̄ȳq̄t̄n̄ at̄ylar̄n̄ kytȳp̄,
v̄uç̄ȳğ̄er̄ ç̄atā v̄er̄di. M̄l̄t̄ȳq̄ at̄ylar̄ menen ucar̄

menden çivin çula surqadı. Ань менен алек
волуп çатыр ажуунун қандай çығылғаньн көрвөй
қалыртън. Тъвьгар, ооналақтар қалғаньн қана
көрдүм. Бір аздан кийин ылық етрей çатыр қал-
ды. Ошондо қана сурқадым. Мен çеткenceкти
мергenci аға вағыр агъ вери аласалдығыр қал-
ды. Усар қажакқа адашыр кеткенин билвеймин.
Бир увақта ақартар тилин салыр сарсар келди.
Мергenci ажууну сожур, анын терисин, мажын,
өтүн дағы волот деп алды. Кичинемдеги çо-
моқтордон уққан ажууну ушунтир ыгун өз
көзүм менен көрдүм. Муну атыр алқандан
кийин түр-туура эле қошувузға варды. Күн
веşим волуп қалды. — Бул қажыңдуу қолотто
ағ өте көр волот, ошон ысун ыгун қонур
ертең дағы бир deme атыр кетели — деди Арстан-
бек мергenci. Мен аға маақул вольдум. Түн
ичинде соң қылыр çаққан от, анын çеегинде
олтуруп алыр айтқан мергencinin аңгемелерине
қызықты. Қоşқо вағыр тытык менен ажан
іctik. Авыşқа мылтығын тазалап туруп, күн
ватқансақты es алажыңсы деп қығынан çата
кетти. Мен кечинде çақууда отун қамдај вер-
дим. Өгыз қоштон көр алыс кетрептир аны алыр
келіп вајлады. Қажда варама Усарды еерçите
çырдым. Ел çоқ, еен çердеги тоқойду арала-

қандан есим сықты. Қооз сытсықтың валаран-
дарын іздеп çыгуп бир ијин көрдүм да қарқа-
лымды ала келвей емне вольдум екен. Еки
күндын ичинде сөзсыз бирдeme тыşыгуп алмақ
екенмин — деп өкүндым. Бир аздан кийин күн
ватыр қаş қарајды. Мергenci ојғонду да, отту-
қун тутандығыр тындөгы қолоттоо от çаға
ваşтады. Мен сақаға суу алыр келдим. Кеçе-
ги текеин етinen салыр, отту соң çағыр, оттун
çанына аңгемеleşіп олтурду. Мергenci өте
çақшы киши эле, ал çај қана қығыр тавышы ме-
нен өзүнүн мергencilik қылыр çыгуп көргөн-
дөрынөн ајтыр çатты. Мен анын ар бир сөзүн
қымылдодон ериніп тыр-тыңс ушур олтурдум.

— Еее валам. Ар бир ајвандын турмуş,
мынөздөры менен таанышыş керек. Көвүнçө
уј ајвандарына çақшы мамиле қылыş керек.
Алардын қасандыр рајдасы тижет. Андајлар çө-
нүндө мен саға бир çомоқ ајтыр вержинби?—
деди мергenci авыşқа.

Араң турған мен емненен қажра тартайын.

Ајтыр вериңіз! — деп calдан сөз кытуп аға
тике қарадым.

— Емесе маақул сен уқтавај çақшылар
уқуртур — деп, ordunan бир қозғолуп cal
çомоқун ваşтады.

IV OT ÇANYNDAĞY CALDYN ÇOMOĞU

. . . . „İlgergi bir zamanda uc uulu var bir kedej cal volğon eken. Anyn vardyq qarmangan tørt qana eckisi voluptur. Andan vaşqa ec bir dunyösy da, malь da volvoptur.

Kyndördyn bir kyndöry cal yjynde, teşöncy, valdagьna kijim çoq volğonduqtan puldar kelsin dep bir eckisin eñ uluu uulu Elevesten vazarğa ajdatьrtьr. Eleves eckini çetelep alyp vazardь qaraj çönejt. Bir nece çoldu vasьr varğandan kijin, anyn çolunan bir cьcqandь qartmar alyp anь ijne menen sajdьlar, qьjnar çatqan kişi çoludьptur. Cьcqan cьgьldar çanь qalvaj qala turğandaj ьjlar çan, sooqalar çalynat eken. Anь көгүр ici cьdaj alvaj:

— Oj, vaatьr uşu cьcqandь qojo veriñizci, — dejt Eleves. Tigi kişi anyn sözün uqraj ele cьcqandь qьjnaj veriptir. Anda turup:

— Emi uşul eckimdi berejin voşotuñuz, dağь mağa veriñiz — dep suranat. Anda tigi kişi Elevestin eckisin alyp cьcqandь ağa veriptir. Al cьcqan menen ötө ьcьq dostoşuptyr. Cьcqan:

— Uşul çaqşьlbьgьñzдь bir aqtaarmьn — dep qol alyşьr çөнөр ketken eken.

Eleves uşuntip vazarğa varvaj ele qajta yjyñe varat. Barsa:

— Qana emne alyp keldiñ? — dep surajt atasь.

— Bazarğa çete elekte ele qara өркө volup oоrup өlyp qaldь — dedi Eleves.

— Qaar, kedejcilik uvaqta iş çaman volğon eken da, — dep cal qaralanьr bir eckisin qajta çeteletet eken.

Bala kele çatsa çoldon vajağь kişi bir mьşьqtь bezelentip savar çatqanьn көгүptyr. — Mьşьq azap көгөнүнөн vurqurap, ьjlar aracalar eckim çoq, anyn arman qьlğanьn uqur:

— Munu qojo veriñizci, — dejt.

— Çoq, qojo vervejmin.

— Emese uşul eckimdi alyñьz — dejt Eleves.

Anda tigi maaqul volup mьşьqtь берет. Al mьşьq menen avdan dos volup qojo берет. Mьşьq ketip vara çatьr:

— „Bir kereginizge çararmьn dosum“ — dejt.

Eleves, qajta yjyñe varat. Barsa:

— Qana emne alyp keldiñ? —

— Çoldon uurdatьr çiverdim — dep çoop берет.

Cal ağь qarar, veri qarar avdan qara volur daqь bir eckisin çeteletet.

Bala çoldo vara çatsa, vajaqь kişi bir tajqandь savar çatat. Tajqan qanşьlaqandaj volso, adam çanьna cьdar tura alvajt.

— Uşunu voşotuñuzcu.

— Çoq voşotrojт. Kynesy көр.

— Emese eckimdi aьñьz — dedi bala. Ti-gi eckini aldь da tajqandь Eleveske verdi. Al tajqan menen dos volur qojo verdi.

Tajqan vara çatьr:

„Uşunuñdu bir aqtarmьn dosum“ — dep çө-nөр ketti.

Bala daqь yjynө varat.

Barsa:

— Qana emne aьр keldiñ? —

— Qağьqьr çer ketti, — dejt bala.

— Qağьqьrğьñ menen qaraan qal, qandaj qarğaşaluu çolqo tuuşar volqonsun, valam, emi qalqan çalqьz eckiñdi varьr satьr kel dep cal avdan qaralanat. Eckileri qalvaj qal-qanqə enesi, vөvөktөry ьjlaşat.

Bala çoldo vara çatsa vajaqь kişi bir zьja-пь çoq, saqraj turqan çьlandь, ijrittip otqo qaqtar qьjnar çatqanьn көrөт.

Eleves: „avake vul kynөesyz çьlandь voşo-

tuñuz“ dep alda nese çalьnьr suransa da qojo vervejt.

Anan ajlasьzdan vooru cьdavaj çalqьz ec-kisin daqь qar mata veret. Çьlan qutulqanqə avdan quvanьr, ketip vara çatьr:

— Suraqanьñdь verem dosum, — dep Ele-veske uvadasьn verip çөнөр ketet.

Bala yjynө qajta varat eken.

Barsa:

— Emne aьр keldiñ, valam? — dep surajt atasь.

— Bir cьcқан, bir mьşьq, bir tajqan, bir çьlanqə satьr keldim ata — dejt.

— Atasь munu uşur avdan acuilanat.

— Çindisiñvi valam. Cьcқан menen çьlan-dьn emne keregi var vizge? Emi vaarьvьzdь tentitpediñvi. Bar emi tarqan çeriñden varьr ooqat qьl — dep yjynөn quur çiveriptir.

Bala elinen ujalqanьnan bir çaqть vet aьр çyryp olturuptur. Kөzynө көryngөndy çer көr-vөgөн azartь көryp udaasь menen altь aj acqa çyryp olturup bir çerge varьr aь ketip, oltursa aqa vajaqь tajqan dosu çolugat.

— Ee dosum, emne mintip çalqansьñ? — dep tajqan ьjlar çiveret.

Eleves vardьq volqon avalьn, ajтьr tyşyn-

bir top ele ylandar var. Bulardan ec ijir-kenbej ele salam ajtr qol veriŐiniz, alar oŐol zamat kiŐi volup siz menen amandaŐat, — dep ylqb daŐy qoŐumcalaad.

Bala dosunun yjyn varda. Yjg kirkende salam ajtr kirdi. Yjdyn tr aqnda bir aq ylan atat, al vajdn vajvicesi eken, qadim-kidej adam volup qol albŐt. yktyn bir aq vurcunda eki qzyl ylan att ele alar vajdn qz, dosunun aqndaŐtarg eken. Baj valas ek talaada sejildikke sŐyr ketiŐir-tir. Bir maalda alar keliŐti. E aqn dosun sonun qlr urmattaŐt.

Eleves dosunuqunda tuura qr kyn att. Bir kynu ketyug atnd ele:

— Dosum emne surajsn menin anmd albr qalğan sen ele. Qaalağannd veremin— dedi. Bajdn uulu.

— Emese dosum atadn altn Őakegin albr vergin— dedi vala. Al dosu ajtqand qjalvaj turup atasnan albr verip bir mqt at mingizip aldn mal ajdatr uzatt.

Eleves bir nece kyndyk ol yur kelip bir een talaada tyŐur albr, vajaŐy ylqb ajtqandaj qlr altn Őakekti salnr albr vardaŐy maŐsatn ajtt. Al samağann mndaj

dep ajtt. „Őzymdyn el erimde volojun. Elimdin vaj-ardb oq tekŐi yrgal turmuŐta bolsun, őzym andn ordosuntalqalağan vae-tyr volojun, el erimdin ailanas, duŐman trgydej darija menen sektelsin“, — dep uqtap qald.

Bir maalda an bir:

— TuruŐuz emi ujquŐuz angandr — ...dep ojŐotot. Al ann ajalb eken. Al e sonun aq rgd atqan volot. EŐikke sŐyr arasa vajaŐy ajtqandarnn vaarb ojudaqdaj kelgen. Murunqu kedejciliktin zarn tartqan ene atalarg atqrr kylyŐur Őat turmuŐta, murunqu kedejlerdin vaarb da valaada raqmat ajtŐyr vardŐy, sonun aq rgd, vardaŐynn turmuŐu sonun.

Mna uŐuntip, valann eli, eri e sonun yrgal turmuŐqa kelip qalğann krr, alardn ajlanasndaŐy vaŐqa bir xan qalqn jr albr:

— UŐul qalqt darijaluu sekti kecip vaŐr kim vilip kelet? Ann xan kim, — degen ar salat. Anda qaln eldin arasnan bir quu kempir sŐyr:

— Men vilip kelemin xanm — dejt. Xan maaqul volup, al kempirdi enetet. Kempir

valanyn eline aralaşыр turmuşun көгүр, qalqıb kim vaşqararın suraştıǵыр Elevestin yjynө kelet. Al çoq uvaqta kelip anın ajalınyn qaştıǵınan rajdalanыр vardыq, sırdı bilip alat. Bir kuny tyn icinde qajta öz eline vaǵыр: eldin turmuşun kim vaşqarǵanyn, altın şakek-tin maanisin, al kimde ekenin xanǵa ajtır vardы.

Anda xan:

— Oşol altın şakekti qandaj da volso amalın taar alыр kelesin, — dep kempirge vujrat.

Al xandın vujruǵı vojunca Elevestin eline vaǵыр, alardıń arasında şek vilgizvej cyǵө veret. Oşentip olturıp Elevestin yjyndө qыз-matсы volup, qazan ajaǵын qarmatмыş volup cyǵө veret.

Altın şakekti Eleves daǵым oozuha salыр uqtoocu eken. Bir tyny vajaǵыр kempir vala-nın yjynө uırdanыр kirip, anın tөşөgynyn vaşyna cөk tyşыр oltura qojur uqtar çatqan-da murdunan qыsa qarмай qojot. Ectekeden qavarsыз uqtar çatqan neme demi qыsыb qxa, qxa dep cөtөлүр cıbergende altın şakek tańdaǵınan ыǵыр ketip, anı kempir ilip ala cy qojur qасыр cөnejt.

Oşentip, al altın şakekti xanǵa alыр kelip veret. Xan alat daǵыр: «Anın eli vardыǵыр quu-raǵan turmuşta volsun vala özy een talaа erme cөldө qalsın», — dep tilejt. Anın tilegi ajtqanındaj kelet.

Eleves bir kuny een talaada erdi keversip, esi oop çatsa vajaǵыр tajǵan, anın mыşыq cыс-qan dostorun eercitip kelet. Alar dosunun mыndaj avalda çatqanyn көгүр avdan qara voluşat. Dosu alarǵa vardыq volǵon oqujala-ryn ajtır tyşyndyret. Anda cысqan turup:

— Ool qoquj, bul ec perse emes anı viz vat ele qajta saǵa alыр vereviz, — dejt. Anı qalǵandarınyn vardыǵыр qıvattaşat.

Emi bul yc dosu altın şakekti qajta dosuna alыр veyyǵө kirişti. Ycөө eercişip alыр xandı qaraj cөneşty. Çoldo coñ suu kezikti ele alar birin biri көtөгүр kecip өtyр ketiştı. Bir nece kun çol cygyp olturup bir tyny xandın ordo-suna vaşыştı. Xandın yjynө kiryydөн murun aqыл qıruştı.

— Siler kicine emessiǵerai, qararǵыda ec kim көrөjt. Eger men kirsem itter көгүр qojur aǵyǵa vilgizip qojot. Men volçolduu çer-den kytyр turajın, siler epter alыр cыqsarar men ekөөndy көtөгүр alыр ec kimge cөtkir-

vej qacam — dedi. Tajğandın bul sözyne alar maaqul voluştu. Tajğan volçolduu çerde qaldı. Мъşьq menen сьсқан eercişip xandın yjynə kirişti. Barsa xan uqtar çatat. Altın şakekoozunda eken, xan dem alğan sajnı murdunun tanoosunan altın şakektin nurluu çarqьn yjdyn için çar çarьq qьlьp turat.

Işti qandaj qьlьp vaştoо çənyndə сьсқан menen мъşьq kyvyrəşyp syjləşty.

Sen təşəktyn çanьnda aңdьp turğun, men vağьp xandın murduna qujrudumdu sojmoңdotjun al cuckyrgəndə altın şakek ьrğьp keter, anь sen ilip al da meni qoşo tiştej qac — dedi сьсқан. Buğa мъşьq toluqu menen maaqul boldu.

Işti сьсқандын ajtqanьndaj vaştaştь. Сьсқан vağьp xandın murduna qujrudun sojmoңdotqondo, xan „aa çij“ dep cuckyryp çivergende altın şakek taңdajьnan vult etip ьrğьp ketti. Aңdьp turğan şamdağaj мъşьq anь da, сьсқандь da ilip ala zььldağan vojunca qaca çənədy. Al curqar olturup tajğaңğa keldi, tajğan alardь tiştep alьp çənədy. Qacьp çyryp olturuşup vajağь соң suuğa tuş kelişti. Emi alardын vaşьna ətə qьjn iş tyştь. — Suudan qan-tip alьp ətyş kerek — dep ojlonuştu.

— Tajğan sen мъşьqtь kətər, meni мъşьq

kətərsyn men altын şakekti tiştep alajьn, oşondo suu tijvejtda aman esen alьp сьсқьp ketəviz — dedi сьсқан.

— Çoq munuға men kənvəjmyn, altын şakekti menin qulağьma salavьz mьndan bekem çer çoq. Anan sen ajtqandaj qьlьp ekəəңdy, teң kətəremyn — dedi tajğan. Ağa мъşьq daroo kəndy, сьсқан ancальq dele kəp kəngən çoq ajlasьzdan maaqul — dedi.

Altын şakekti tajğandын qulağьna salьştь, anьn çonuna мъşьq mindi, мъşьqtьn çonuna сьсқан mindi. Ycəə suuğa kirişti. *suu vağьp sajnı tereңdep varatat . . . suu tajğandын çonuran aşьp мъşьqtьn qaptalьn çava qojdu. Мъşьq — ağьp ketəmbi dep şaştьsь ketti. Al tajğandын çonun ulam bek qarraj verdi. Anьn tьrmağь batqan sajnı tajğanda сьdavaј varatat. Anьn ystynə qulağьna da suu kirip ketti, çaqşь ele сьdajm dedi ele taqьp volvodu. Eң aqььn da сьdaj alvaj silkinip çiverdi. Qulağьndağь altын şakek vult etip ьrğьp suuğa tyşyp ketti. Alar qajra tartьştь. Suunun cetine сьсқьp alьşьp suunu çeekter təmən qaraj curqaştь. Çedep carcağanda bir çerge vağьşьp suunu tikter şymyrəjyp olturuştu.

—Өзүң чоң болгон менен ақылың аз экен, мен айткандай чыксаң да иш мындай болбойт эле — деп сөздөн таяган менен урушту. Ажып өзүндө болгондон кийин ал уңсуз болуп чоң. „Emi dosubuzga emne dejbiz?“ deşip avdan qaralanıstı. Tyn kirip qaldı. Suunun alar oturğan çerinen bir kicinekej aq valıq ulam sekirip qajta suuga kirip toqtovojt. Al sekirgen sajnı voogu uqmuştuu çarqaraj tyşet.

— Aj, uşu valıqta bir ker var — dedi sısqan.

— Мъъъ, uşuga bir erdik çılcañı? — der tajgan mъъqıt çılcañır qaradı.

— Maaqul, — der mъъqı bykcyjyr valıqtı añdıj vaştadı. Bir maalda valıq suudan sekire bergende mъъqı „şır“ ildi da suunun çee-gine alır sısqtı. Anın için çarır qarasa vajağ altın şakek oşondo çyruptyr. Ycөө avdan quvanıstı. Mъъqıt maqtar dalıga savıstı. Izdegenderi qoluna tijgenden kijn alar ete ıntımaqtuu voluşır birge aqıldeşır turup, sısqandı murunqu ajtqanıндай çıldeşır suudan aman esen alır sısqtı. Arıqtar, azar көрүр qarçalır qajdeşır çatdeşır altın şakekti dosuna alır varır veriştı.

Elebes dostorunun bul çaqşılığına ete

braazь voldu. Altın şakekti oozuna salır: „Murunqu ajtqandarımdın varır çalıvı vojdon kelsin, bizge qarşılıq çılğan xan quu kempiri menen qoşulup bizdin eñge kelsin“ — деп samar uqtar qaldı.

Ojgonso eli da çeri da murunqu çalıvına kelgen. Eşike sısır qarasa, vajağ xan menen quu kempir çyret. Alardı daroo çoq çılıstı. Uşuntip turmuş etkerө veriştı. Elebesti eli avdan çaqşı көрүşet. Antkeni — eli vaj çardı-sı çoq eñ tekşi, alardı uşuntip çırğal turmuşqa keltirgen Elebes emespi.

Bir kyny Elebes kijnik uular sısır altın şakekti atasına qaltırır ketet. Anı atası çaqşılar bek qarraj çoçotup çiberet. Elebes kijnikten kelse yjynde atası anın altın şakegin çoçotup çibergenin uşur qara volot. „Emi anı alcuu kişi çoq. Bizge qarşı xan menen quu kempirdi volso çoq çılğanvız“, — деп өзүнө özy qarjat ajtır tim volot. Eli, çeri өзгөрилөј ele vajağ çırğal turmuşunda turı verişet.

..... Altın şakek çoçolgonuna bir top çıl volup qalat. Bir kyny altın şakek bir kijnikten icinde çyret degen qavar uşur Elebes oşol kijnikti izdep alısqa çol tarttı. Bir nece çuma

çol çyrgönden kijin aňň atь saalygyr öldy. Elebes çөө qaldь, qolunda mьltьgy çana aq-volot vьsağь qaldь. Al çөө çygyr olturup to-qojluu, tooluu een çerge tuş keldi. Al çerde ec bir mьdyr etken adam valasь çoq eken. Elebes izdegen kijigin tava alvady özynө ta-maq taar çeşi da qьjьn voldu. Qajta eline ketyygө taqьr mьmkynçylyk volvodu. Aňň oq darьsь tygöndy. Toqojdun arasьna bir çөp alasьq çasap alqan. Oşonun icine bir top kijiktin etin qurğatьr alqan ele, aňsь da ty-göndy. Çaňnda çalğьz volot vьsağьnan vaşqa ec quralь qalqan çoq. Elebes turqan çer, een volğonduqtan anda çьrtqьc aьbandar da көp eken. Biroq alar adam valasьn көvө-göndyктөн Elebes kezikse andan qorquşat. Elebes aň vilgenden kijin qorqroj ele toqojdu aralaj beret. Al avdan asqa voldu. Bir kyny çөp alasьğьna kirip vardьğьn aňtarьr çygyr çalğьz oq taar alat da mьltьğьn asьnьr kijik uular çьğat. Bir nece kijikterden tandar çygyr bir çoq tekeni atьr, aň yjynө aльr kelip teri-sin vuzvaj ker qьlьr sojot, tekenin kevin özy kijip aльr kijik uular çьğьr kijikterdin ara-sьna kirip ketip, volot vьsağь menen taamaj-lar urup, çe volvoso asqa taştardьn ystynө

сьğa qalьr astьndağь kijikterdi çoq taştar menen urup çьğьr oоqat qьla beret. Uşuntip vul çerde bir çьlğa çaqьn turup qaldь. ... Bir kyny tekenin terisin kijip aльr aň uular çьğьr vага çatsa, aň kijik eken dep bir byrkyt ilip ketet. Al usup vağьr vijik zoonun voogundağь çoq qara yňkyrgө aльr kirdi. Yňkyr bir nece kişi vatarlьq eň çoq çana ulam narьlağan saьjьn qarağь eken. Yňkyr-dyn ooz çağьnda majda çьrььqtan çasağan, kenen çoq ujanьn icinde çьnьdaj volğon eki çumurtqa çatat. Vul byrkyttyn çumurtqalarь. Byrkyt Elebesti yňkyrgө aльr kirer zamat taştar qojup qajta usup ketti. Elebes tekenin kevinen çьğьr yňkyrdyn qarağь çağьna vağьr bir çoq taştn narçağьna çasьnьr qaldь. Yňkyrdө Elebes qorqo turqan ec nerse qalqan çoq. Al çalğьz qalqandan kijin, yňkyrdyn icine ağь veri vağьr vaagьn көrdy. Yňkyrdyn oozuna kelip qarasa aldь çağь şarqьrар ağьp çatqan көk irim suu. Yňkyrdyn өтө vijiktiginen şarqьrağan suunun ağьnь araň ele uğulat. Ysty çağь meltiregen çasava zoo. Aňň соqu-sun yňkyrden көрө albajt. Biroq Elebes өlөmyngө dep sanaa tartьp

sarğajvadь çana vul qьjьncьыьqтан qorqrodu. Antkeni—Eleves mьndaj tataal ɵlymgɵ çaqьn qorqunuctuu avalğa tuuşar kelgen kişi arda- jьm toqtoo, savьrluu, qajrattuu voluş kerek degen sөzdөrdy vala sağьnda dalaj qarğjalardan uqqan. Aзыг Eleves taq oşol vala sağьndağь uqqandarьn esinen cьğarğan çoq.

Bir maalda yьkyrgɵ eki byrkyt ucup keldi. Aьnьn birɵɵ ujanьn enesi birɵɵ atasь eken. Birɵɵ elik birɵɵ arqar kɵtɵryp kelişti. Alar keleri menen Eleves vajağь qarağь çerdegi daldooğo kirip ketti. Al anda çaşьnьr turup aьp, byrkyttɵ emne qьlyp çatqanьn, alardьn kytyylygyn aьp kelgen çemin qandaj çatьp çeşkenderin qarap çattь.

Mьna uşuntip byrkyttɵ çem çep taranьp bytkɵncɵkty kyn vatьp, qaş qarajdь. Yьkyrdyn icine oğo veter qarağьыьq kirdi. Byrkyttɵ mojnun qajğьp uqtap ketişti. Enesi ujanьn ystynɵ çatьp, atasь ujanьn çanьndağь taşqa qonup uqtaştь. Yьkyrdyn icinde bir çana Eleves uqtavaj olturat. Byrkyttɵ Elevesti bilvejт, antkeni—aьnьn tekenin kevi menen kɵtɵryp kelip aьnьn kɵvɵgen, alar tekenin kevin tьtьp-tьtьp çana çɵn voluşqan.

... Byrkyttɵ uqtap çatat. ... Eleves taştan

mojnun sozup qarap olturat. Al çanьndağь volot vьsağьn qьnьnan suurup aldь da byrkyttɵrdy ɵltyryuny ojlodu. Antkeni—alar Elevesti uşundaj tujuqqa aьp kelip ɵmyrlykkɵ qəmar taştarğan aьnьq duşmanь. Eleves volot vьsağь menen ekɵɵny eki şiltese ele ɵltyrgɵny turat. Aьnьn vьsağь uşuncalyq ɵkyr, taştь çьğactaj keset. Eleves vьsaqtь taptap vardь da qajta ajnьdь. „Eger bulardь ɵltyrsem vaarь bir men da ɵlɵm. Bular kijik kɵtɵryp kelet eken. Uvaqtьlyuu volso da oşolordon çep çan vada- mьn. Bular çoq volso mağa çem qajdan volot ele. Andan kɵrɵ ɵltyrvɵj ele qojojun“ — dep ojlondu da volot vьsaqtь qьnьna qajra saldь.

Bygyn Elevestin yьkyrgɵ birinci çana tynɵşy. Oşonduqtan al uşul tyny taqьp uqtavaj cьqtь.

Taң atar zamat byrkyttɵ ucup ketişti. Alar keteri menen Eleves vağьp keceegi aьp kelgen arqardь ɵzy çatqan çaqqa syjğɵp kelip sojup aldь. Terisin narçaqqa çajьp qojup, etin qurğatuu ycyn taştarğa ilip taştadь. Eleves yc — tɵrt kynden veri ec tamaq çevaj avdan acqa ele. Oşondoğ volso da cijki etti çej alğan çoq. Yьkyrdyn icinde byrkyttɵrdyn çemderinin sɵektɵry eñ kɵp ele. Ujadağь quu cьğьrdardan kicine aьp, Eleves ottuğun tutantьp

al sөөkөрдү чага вәштәдь. Çilikterdin icindegi cücüğü, majluu kemikleri tamьzğь volup eñ sonun kyjet eken. Ağa Eleves eñ sonun şişkevek вьşьгьрçedi. Al, tojğondon kijin—byrkyttөр kelse tytyn qartajt—der ottu өcyrdy da daldoо çerine вагьр uqtар ketti.

Ojğonso tyn kirip qalyrtьr byrkyttөр adatyңca mojnun qajгьр qojuşur uqtар çatat. Eleves avdan suusady. Biroq suu çoq. Al suusundu qandajca qьльr qandyruunu ojlonup çatьr tañ attьrdь. Erteñ menen byrkyttөр ucup ketişti. Alar kecee bir coñ qulça aльr kelişip çevej bytyn vojdon taştaşqan eken. Eleves turdu da aнь daldooğo aльr вагьр sojdu. Al avdan suusar ajlasь ketkenden kijin qulçаныñ qаныnan icip suusunun qandyгьmьş voldu.

Мына uşuntip bir nece kyn өtty. Byrkyttөр erteñ menen ketişet da, kecinde kelişet. Alar kelgen sajnьr qur kelişpejt. Biroq Eleves dağь emgeksiz çata bergен çoq. Byrkyttөр aльr kelgen aңdardьñ vardьgььñ terisin sьjгьр, etin qurğatьr, sөөkөrğyn otun qatarь çağa verdi. Aңdardьñ terilerin ijler qajьş qьльr, kee birөөlөrğyn tujuq sojup canac çasar aльr. Byrkyttөrdyn kyndө aльr kelgenderin Eleves çoğorqu ajtqandaj qьльr kyndө irettej verdi.

Альr kelgenderi kynyğө çoq volup turğandan kijin byrkyttөр kyn sajnьr eki yc merteve çemge cьğa turğan voldu.

Egerde yñkyr bir eki yjđөj đana kenendigi volso vular taqьr vatpas ele. Biroq yñkyrdyn Eleves turğan çağь bir eki qoroо qoj vatarlyq kenen voluңcu.

Eleves yñkyrdyn icinde bir ajđa çaqьñ turup qaldь Al vara-vara byrkyttөrdyn vardьq qьlğan işine kesivine avdan taanyştь.

Al suu volboğonduqtan avdan suusajt. Tili qurğajt. Kyndyz byrkyttөр çoqto yñkyrdyn oozuna olturup aльr, aльr çağьnda kek irim volup ađьr çatqan coñ suuğa sekirip tyşkysy, andan suusunu qanğьca icip ojundağьdaj çuunğusu kelet. Biroq asmandar aльs turğan qara yñkyrdөн sekirip tyşyуğө çyğөy daavajт. Eger sekirse aman qalvasьna көzy çetet da, ulutunur yşkyryp yñkyrdөgy өз işterine kiriset. El, çerden açьrap een çerde qalyр avdan erikken. Aньñ ystynө qarağь yñkyrdө qamaльr qalğанына avdan qaralanat. Qantip qutu-lunun arğasьñ izdejт. Biroq ec mymkyncylyk tavьlvajт. Qaralyğьñ çazuuğa ec ermek çoq. Aньñ çalğьz ermegi đana qajьş ijлөө. canac çasoo. Icinen kyngyгөnyр bir demeler ьrdajт.

Byrkytter çoqto yñkyrdyn ooz çaqşna olturup
alyp, eýz çaqtaş keryngen toolordu andaşy
toqojlordu asmanda qalqşan buluttardy
qarap unyn sozur ыrdaj turşan boldu. Al ezy-
nyn qajşyluu, ıvaraluu turmuşuna arman
qylar:

Tilsiz çooşto tuş boldum,
Qaqşaşan yndy sezwegen,
Qasava zoopun voorunda,
Qalqşmdy kynde eskerem.

••

Qarşalar usur çetregen,
Qara yñkyrgö qamaldym,
Qara çandь vaşamьn,
Qarandaj tuzsuz et menen.
Qьzyl til qurşar suusajmьn,
Bir çutum suuşa eñsenem,
Qancaşq muñduu volsom da,
Qajrattь qarmar velsenem.

••

Өmyrym vytyр өlgencө,
Qara yñkyrde turamь?
Tujuqta çatьr tuñçurap,
Tumandaj көzynı tunardь.
Qutular ajla tappadьm,
Bilveşmin qəndaj qylardь.

••

Qaalaşan çerge çete alşan,
Qanattuu quş volsomcu,
Qalqşdar usur asmanşa,
Qalqşma varьr qonsomcu

—der ыrdajt da, qajta oor yşkyryp icinen qajrat
qylar işin qyla beret.

Kijincireek Elebestin ojuna bir çaqşь iş tuşty.
Al suuşa çetyunyn amalьn tartь.
Işler alşan canactarьnьn bir kicireegin aldь
da anьn oozunun eki çaq cetine qajşь vajlar,
suu suzur aluu ыcyn suunu qaraj tuşyrды.
Biroq canac suuşa ceşin çetken çoq. Anьn
qajşьş qьşqa kelip qaldь. Elebes canactь qajra
tartьr aldь da işler alşan tekenin, qulşanьn,
arqardьn terilerinen daşь көр qylar tildi.
Alardь birine birin bekem ulaştьrdь, uzun
duşu birnecce arqandь ulaştьrşandaj boldu.
Canactьn oozu çьşylar ketpegideş qylar daşь
bekemder vajlar, canac suuşa cөksyn ыcyn
icine cөşuraaq taş salьr canactь suunu qaraj
daşь tuşyrды. Özy yñkyrdyn oozuna olturup
alyp canacьn qarap turdu, al suuşa çetkende
Elebeske eñ ele kicine көrynyp qaldь. Canac
salmaqтана tuşkendө Elebes qajşьşь çьşьr
kөterө vaştadь. Canactь yñkyrgө tartьr cьşьr
qarasa qarportosuna ceşin suu suzuluptur. Eki

ус ајдан вери ес суу көрөөј таңдајь қирғаған
Elebes suusunu қанғанса ісир, қалғанна ғақ-
шылар қуанду. Elebes azda volso syjynyp qaldь.
Al kyn sajnь canacьn bir nese çolu tyşyyp suu
suzup cьğьp, berki canactarьna қижур suunu
mol қыльp aluucu boldu. Elebes erkince ісир,
erkince қуанат.

Мына ұшунтир анын үлкүрдөгү ооқаты өтө
berdi. Bir kyny vьrkyttөrdyn birөө ar dajьm
ujada қальp çumurtqasьn vasuuga kirişti. Ber-
kisi ađa tьnvaj çem alьp kele турған boldu.
Elebes kyndyz ujadağь vьrkytkө көгүпвөј
çata berdi. Murgun mol қыльp вьşьтьp алған
etinen çep, canactarğa tolturyp қижур алған
suudan ісир vьrkyt valapanьn cьğarqanğa
sejin көгүпвөј çata berdi.

Bir kyny vьrkyt valapanьn cьğardь da ujadan
uctu. Ujada eki қызы et valapan çatat. Alarğa
ene atalarь kyndө eki maal çem берip ketet.
Kee bir kyndөry alarğa Elebes da çem берууcy
boldu. Balapanda, соңојдон sajnь Elebes
çanьna varsa оозун асьp çem suraj турған
voluştu. Alardьn bir enesi Elebes volup qaldь.
Vьrkyttөr kelgen ucırda qana al çaşьnpьp
qalat. Alar ucır keteri menep valapandardьn
çanьna kelip alardь сылар сыјrap çem берip,

өзынө авдан ујур қыльp көндырө berdi. Ань
valapandar eñ sonun тааньј турған voluştu.
Өz ene atalarьnan da Elebeske çaqьn volup
ketişti. Kyn өtkөн sajnь alar Соңојур uјада
vatraj турған boldu. Alardьn соңдуғи emiten
ele ene atasьnan kem volđon çoq. Alar dağь
соңојушат. Ucuu ubağь çetkende alar қанат-
тарьn taranьp almaq salmaq şaňşьј турған
voluştu.

Elebes alarğa kyndө varьp çem берет. Alar
ес сооцурқашрајt. Ycөө bir ujada çatqan neme-
dej ьntьmaqтуu voluştu.

Bir kyny ene atasьn eercip valapanda uja-
dan ucır çөнөştь. Elebes alardьn ketpesin
bildi. Alar kereli kecke ucır çyryşet da kecinde
qana tьnөkkө kelişet. Keebir kyndөrdө vala-
pandar өzylөgүncө çem alьp kelyуcy boldu.
Alar азыгьнца tylyk суур, kijiktin valdarьna
qana аль çetişet. Alьp kelgen çemderi da
oşolor.

Мына ұшұл kyndөrdөн vaştap Elebes al eki
vьrkytkө teñ sonun aq qajьştan воо таqtь.
Alar çemdi Elebestin қолунан çeşke көнуştь.
Oşon ycyn kyndyz ucır ketkende da ene
atalarьnan vөlynyp Elebesten aјlanьp cьğa
alvaj үлкүргө eki yc merteve ucır kelişe tur-

qan. Ekөө тең ене атаһынан еки есе соң еки есе қыраан волашту. Алар ене атаһынын қардамьсыз еле қемдерин өзүлөгу алып келишет. Қатман, қарғысқы. қилқа текелерди да алып келуусу болду.

Мына ұшундан ваһтар Елевестин ваһына дағь бир қақһь ој туһты. Ал, ұһул еки ыркытуһнын қардамь менен уһкырден қутулуп еркин қерге туһкысу келди. Мурунқу еки ыркыт волсо, балапандарь өзүлөгу қем таар қешке қарақандан кижин уһкыргө келбеј кетишкен. Балапандарь волсо ең қақһь көргөн Елевести таһтај албастан аларды еерцир кетреј, уһкырде қалған. Елеves аларға ең сонун томоғо қасады.

Бир кыһу ыркыттөгу менен қошо уса турған волуп қамьнды. Ыркыттөгуһнын қоон сандарьна қажьһтан вајлады, өзү да велине қазь қир қирсаһь еки қақ қарталына еки қажьһ тағьр, ал екөөһу еки ыркытуһнын воосун век тағьр, ыркыттөгуһнын томоғосун алып уһкырден усарду. Елеves еки ыркытуһнын ортосунда салаңдар усар вага қатат. Ыркыттөг ваһьр бир дөһге қонушту. Оһол замат Елеves веліндеги қажьһын сесир қиверип воһонуп сьқты ал „emi воһондum, tilegen мақсатьма қеттим“ — деп қуванды. Een қерде ағы вери ваһьр серин қазды.

Оһол дөһдүн алдында бир көл вар екен, аға ваһьр қуһунуп олтуруп көлдүн кызгыдеј туһуқ суусунан өзүһүн өһуһ көрө қојуп авдан сосур кетти. Анткени — аһьн уһкырде турғаньна бир қыла қақьндар қалған еле. Оһол уварьттьн ичинде аһьн састарь өсур қаварьна туһур қальртьр. Бул көруһыһ өзүһө авдан соосун сезildi.

Елеves көлдүн қеегинде мьндан арқы қыла турған иһтери, мьндан арқы ооқаты қөһүнде ој'онуп, қатақтан қутулуп сьққандьна қуваньр көрке олтурду. Ыркыттөгу бир қақты қарай усар кетишкен.

Бир маалда олтурған ордунан туруп бир қақты вет алып ваһажьн деп турса, уһтүнөн ажланьр қаһьһдан еки ыркытты көрду. Бирөө қандажьр алған қемин көтөргөн, екінцисі тир-тике еле Елевести қарай келе қатат. Келди да Елевести илип кетти. Бул аһьн өз ыркыттөгу еле. Алар Елевести вајады өз уһкыруһө алып ваһьһь. Анткени-ал екөө Елеvesке ұһуһкалық уһур волған екен. Андан ажрылықьсы келбеген. Булардыһ ұһуһкалық уһур, ұһуһкалық дос волқонун Елеves да вилди. Ал елинен сьққандан вери ар даһьм қарада волуп ес бир қаварьн асарь кылған емес еле. Ыркыттөгуһнын ұһуһка-

Ыд җаһындәҗна, аҗавай қуваньр азыр җана
еен уңкырде җарс-җарс кылды да ыркыттөрын
еркелетип ыладь. Җанаҗь бирөөнүн алып кел-
гени соң арҗар екен. Ань соҗур ыркыттөрыне
верип җалҗанын өзы вьзьгыр кирди.

.... Elebes кун сажьн ыркыттөры менен
җерге тышыр келуусу болду. Аларда Elebesti
көтөрып учур көнышты. Алар, ар даҗьт ваяҗь
мурунқи қонҗон дөвөгө қонуусу.

Bir куну вагыр қонор замат Elebes eki
ыркытыне тең томоҗо қатты да ошол җерге
бир җьҗасқа вайлар қоҗур керели кекке җьҗас-
тан уҗ җасоҗо киришти. Аньн волот вьсаҗь
валталар өтрөҗ турған җьҗасть кесуусу. Кес
кирип келе җатқанда ыркыттөрынун томо-
җосун алып учурп җиверди. Алар аҗланьр турду
да Elebesti адатынса уңкырде алып кетишти.

Кун сажьн алып вагыр томоҗо қатыр вайлар
қоҗур җурп, онсақты кындун ичинде өзуне ең
сонун уҗ җасар алды. Кижинцереек ошол уҗуне
көсур ыркыттөрыне ошол җерден җетт верип
аларды уҗуне уҗур қылууда киришти. Ал ваяҗь
дөңгө учур вагыр қонҗондо ыркыттөрыне
томоҗосун кижгизе қоҗур, уҗунун җанындаҗь
җьҗасқа алып вагыр вайлаҗ турған. Вара-вара
алар җемди тақ ошол уҗгө Elebesке алып келип

ошол җерге тынөсу болду. Ошентип җурп уңкырды
тартаҗьр унутуп кетишти. Eki ыркыт эмне аlsa да
Elebesке алып келишет. Ань ал өз қолу менен
соҗур верип көндырды. Кеде ыркыттөр алҗан-
дарьн тирүүлөҗ көтөрып да келе турған болушту.

Мьна ошентип, Elebes еен җердеги уҗунде
ыркыттөры менен туура төрт җыл турду. ыркыт-
төрынун алып келгени менен ес қандаҗ
қьҗналвай қьҗсталвай ооқат қылып җырды. Бироқ
ал елин таҗьр унутқан җоқ. Ертеп еline кетыны
ар даҗьт оҗлоп җырды. җетыу қьҗьн, минерге ат
җоқ. Ал ошол җерден қуландарды көруусу, алар-
дын җаҗ қулундарьнан қартап ваҗьр өзуне
уҗур қылып аlsam деп оҗлонуусу, бироқ, қармоо
қьҗьн. Кижик, ечкинин улақтарынан қартап өзуне
уҗур мал қылып алған. Кее бир азыҗь тыгөнгөн
кындөрдө өзы соҗур җер ыркыттөрыне да ве-
туусу.

Bir җылы җазьнда бир ыркыты қуландьн җаҗ
қулунун көтөрып келди. Ал тирүү екен. Elebes
авдан сыҗынды. Аҗа отуққансақты ечкилеринин
сытынөн верип җурп, сонун уҗур қылып алды. Ал
киҗин Elebes қайда ватса да җылдыҗвай еерҗиҗ
турған болду. Мьна ушұл кындөн ваҗтар эле
Elebes еер тоқум җасай ваҗтады.

Ошол қуландьн таҗ саҗьнан уҗретур минип

coŋ at qыльр өstürdy. Al eñ sonun at boldu. Elebes anь menen tyz çerden kijikterdi quur çetyуcy. Qulandar qancalyq qыjьн şartta bolsoda arьbas, talьbas etə vьşьq çanьbar ekenin Elebes qarьjalardan uquucu. Al qulandyñ anьq oşol uqqanьndaj ekeñin emi bildi. Uşul atь menen dağь bir qulandyñ kicine qulunun quur çyгyp uquuqtar qartar alьp, anь dağь bat ele yjyr qылдь. Çarajь çanьbarlardь qandaj yjretyuny eñ çaqşь vilyуcy. Yc төrt çылдьñ icinde tigi qulunu dağь çaqşь at boldu. Elebestin kijikterden өstürgөн malь da көвөjdy. Elebes Eline ketyge emi toluq mymkyndyk boldu.

.... Een çerge kelgenine tuura on төrt çы volğon eken. Bir atьñ minip bir atьñ çaqşьlar toqup, çonuna tuur ornotur vьrkyttөгynө tomoqo qatьp olturğuzup qoştop alьp, çoldo azьq bolsun dep өstürgөн malьñ aldьna salьp ajdadь da, Elebes elin qaraj çol tartь.

Tuura qьrğ bir kyn çol vasьp, ajdağan malь tyğonyp, attarь arьqtar, өзynyn өñy azьp Elebes eline kelgen eken" — dep çomogun vytytь da.

— Мьна valam, ajbandarğa qandaj çaqşьлыq, qandaj mamile qыlsañ alar da senin emgegiñdi

aqtajt. Sen uqmuştu uğup, көpty көгyp көзyñ qana elek, oşonduqtan qarьlardьñ sөzyn, çomogun uға çyг valam. Sen da mağa oqşop mergenci volorsunь, işenem — dep ot çanьnda olturğan avьşqa sөzyn vytytь. — Qana emi tamaq çep uqtajь! — dedi.

Taq uşul caldyñ çomogun mağa ardajьm unutulğus eles boldu. Men çьjьrmağa çьrқan-dan tartьp mergencilikke kirişip oşonu menen ooqat qыльp, taq uşul kesip menen ata enemdi vaqtьm, çanağь cal ajtqandaj mergenci völdum. Men vьrkytda, tajğan da vaqtьm. Alardьñ necen qьzьqtarьñ ucurattьm.

Ҷооптуу редактор *Osmonov A.*

Техредактор *Faxrutdinov R.*

Ҷооптуу корректорлар { *Ҷамалбаев Б.*
Солтоноев Ҷ.

Сидрафана Ҷооптуу *Ҷоронбаев Ҷ.*

Терүүге 13.XII 89-җил берилди. Басууча 11/1 39-җ қол қолду.

Қағаздын форматы 2Х105. Бір басма табақта 48 400 тамча

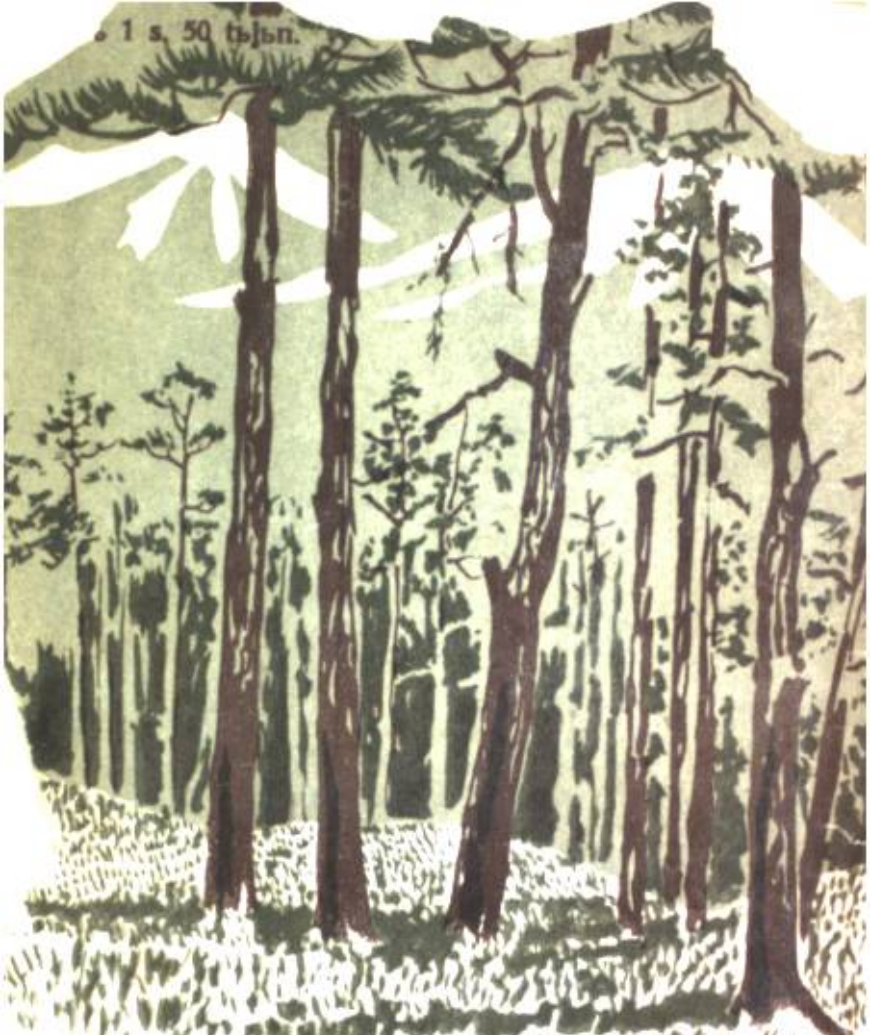
Басма 1-д басма табақ. Қарқызғилвил № 030,

Қарқызмамсаас № 012. Заказ № 0185. Тираж 6125.

Қазан, Миславский 9. Татполграф. 19.9-җил.

1 s. 50 ть/бп.

МИДИН АЛЫБАЕВ

РАССКАЗ ОХОТНИКА

на киргизском языке

КИРГИЗСКОЕ ГОСУДАРСТВЕННОЕ ИЗДАТЕЛЬСТВО
ФРУНЗЕ. 1939. КАЗАНЬ